

ПОНЯТТЯ «БУЛІНГ» В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

У статті проаналізовано сучасний стан антибулінгового національного законодавства. Виявлено окремі прогалини, які містить КУпАП та Закон України «Про освіту». Акцентовано увагу на недосконалість визначення поняття «булінг» у чинному законодавстві, що полягає у невключенні до зони відповідальності повнолітніх суб'єктів освітнього процесу, а отже, фактичному унеможливленні їх притягнення в адміністративному порядку.

Проаналізовано підходи зарубіжних і українських вчених до тлумачення поняття «булінг». Зроблено висновок, що майже всі науковці, які займалися цією проблематикою, розглядають булінг як: а) агресивну поведінку однієї особи щодо іншої (такий підхід не дає уявлення про булінг як окреме явище, адже ця ознака притаманна, наприклад, хуліганству, насильству в сім'ї тощо); б) як систематичне психологічне та фізичне насильство (більш виважене і у цілому правильне визначення, оскільки називає основні характерні ознаки даного явища і таким чином виокремлює його з-поміж інших). На підставі аналізу наукового доробку вітчизняних та зарубіжних дослідників булінгу, а також українського законодавства та узагальнення виявлених спільних сутнісних ознак цього явища сформульовано його дефініцію.

Наголошено, що заклади вищої освіти, як осередки формування нації, мають бути прикладом здорової комунікації, академічної доброчесності та професійної етики. Акцентовано увагу, що негативне явище у студентських колективах, порівняно із шкільними, має більш прихований та жорстокий характер, змінюються і його форми. Окрему увагу приділено студентським військовим колективам, у яких також, як і в звичайних студентських групах, можуть спостерігатися прояви цькування, психологічного тиску тощо, але така поведінка має латентний характер. Це, насамперед, пов'язано з ізолюваністю таких колективів, що сприяє приховуванню фактів булінгу серед курсантів та офіцерів, тому на практиці довести такі дії з боку зазначених суб'єктів вкрай складно.

Проаналізовано «Порядок реагування на випадки булінгу (цькування)», який стосується лише неповнолітніх осіб. Підкреслено, що конфліктні взаємовідносини з ознаками цькування між повнолітніми здобувачами освіти, педагогічними, науково-педагогічними працівниками чи іншими повнолітніми особами – учасниками освітнього процесу – не підпадають під регулювання антибулінгового законодавства, а, отже, відповідальність для повнолітніх згідно зі статтею 173-4 КУпАП не настає. Така прогалина в законодавчій нормі ускладнює на практиці можливість використання чинної нормативно-правової бази як інструменту захисту від булінгу в освітньому середовищі ЗВО, притягнення повнолітніх здобувачів вищої освіти до відповідальності в разі вчиненого цькування.

Автором зауважено, що вилучення терміна «булінг» із ст. 1 Закону України «Про освіту» є нелогічним, адже булінг зазвичай виникає і проявляється саме в освітньому середовищі. При цьому спостерігається непослідовність законодавця: в окремих статтях Закону України «Про освіту» все ж таки ще зустрічається слово «булінг». До того ж, змінивши слово «булінг» на словосполучення «насильство або жорстоке поводження з дітьми», законодавець тим самим звужив застосування норм Закону України «Про вищу освіту» щодо повнолітніх учасників освітнього процесу. Таке нововведення не сприяє поліпшенню якості цього Закону, бо, крім зазначеного, спрощує суть явища як повторюваного, системного фізичного або морального болю, що завдається жертві булінгу.

У статті проаналізовано «мобінг» як суміжне «булінгу» поняття. Автором висловлено думку, що основною відмінністю цих, подібних за суттю, двох понять є не тільки де вчиняються такі дії, а й ким. Суб'єкти мобінгу належать до певного трудового колективу, а суб'єктами булінгу можуть бути тільки учасники освітнього процесу.

Зроблено висновок і надано обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення визначення поняття «булінг» в українському законодавстві.

Ключові слова: булінг, мобінг, заклади вищої освіти, запобігання та протидія булінгу, педагогічні працівники, науково-педагогічні працівники, трудовий колектив, учасники освітнього процесу, юридична відповідальність.

Постановка проблеми. Поняття «булінг» не так давно з'явилося в національному законодавстві, однак булінг як складне соціальне явище, що виникло в освітньому середовищі, існує вже не одне десятиліття. Зауважимо, що визначення поняття цього явища та встановлення відповідальності за порушення законодавства у сфері протидії булінгу знайшло правове закріплення лише з прийняттям 18 грудня 2018 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) в Україні» [1].

Цим Законом булінг визнано адміністративним проступком, і КУпАП доповнено відповідною статтею 173-4. Зміни щодо протидії булінгу було внесено в Закон «Про освіту», де визначено права та обов'язки всіх учасників освітнього процесу.

Разом з тим, і це не можна обійти увагою, 6 червня 2024 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми» № 3793-IX [2]. Наслідком цього нормативно-правового акта стало вилучення із ст. 1 Закону України «Про освіту» поняття «булінг».

У ст. 53 вказаного Закону в новій редакції йдеться, що здобувачі освіти мають право на: захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти. Крім цього, здобувачі освіти зобов'язані: повідомляти керівництво закладу освіти про факти насильства або жорстокого поводження з дітьми, а також стосовно інших учасників освітнього процесу.

У свою чергу, педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані: сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, дбати про їхнє фізичне і психічне здоров'я, брати участь у забезпеченні та розвитку безпечного, здорового та інклюзивного чи спеціального освітнього середовища. Отже, вносячи зміни до Закону України «Про освіту», законодавець в окремих статтях, де було вжито слово «булінг» замінив його на словосполучення «насильство або жорстоке поводження з дітьми» [3]. Натомість термін «булінг» було включено до Закону України «Про охорону дитинства», де булінг (цькування) визначено як: «психологічне, фізичне, економічне чи сексуальне насильство, тобто будь-яке умисне діяння (дія або бездіяльність), у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, яке систематично вчиняється особою стосовно дитини, з якою вони є учасниками одного колективу, або дитиною стосовно іншого учасника одного колективу та яке порушує права, свободи, законні інтереси потерпілої особи та/або перешкоджає виконанню нею визначених зако-

нодавством обов'язків». Отже, тепер визначення поняття «булінг» на рівні закону міститься у Кодексі України про адміністративні правопорушення та у Законі України «Про охорону дитинства» [4]. Зауважимо, що в міжнародно-правових документах та в національному законодавстві дитиною вважається особа віком до вісімнадцяти років. Це означає, що, зважаючи на вік здобувачів освіти, який може виходити за рамки поняття «неповнолітній» або «дитина», тобто який більше 18 років, визначення поняття «булінг», яке закріплено у законодавстві, є очевидно недосконалим, оскільки до його суб'єктного складу не включено повнолітніх осіб, які навчаються в закладах освіти. Така недосконалість має негативні юридичні наслідки, оскільки у разі встановлення факту булінгу за участю повнолітньої особи – члена колектива освітнього закладу унеможливорює притягнення її до адміністративної відповідальності. Саме тому визначення цього терміна потребує вдосконалення та включення до ст. 1 Закону України «Про освіту».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Булінг як соціальне явище ґрунтовно висвітлено у працях таких зарубіжних та українських вчених, як Х. Лейманн, Д. Ольвеус, Е. Роланд, А. Барліт, А. Кваша, К. Є. Назарчук, М. В. Зеленська, М. Д. Васильєва та ін. Питаннями протидії та запобігання булінгу останніми роками займалися фахівці у галузі права, зокрема, О. Іваній, І. Лубенець, О. В. Луців, І. Г. Бухтіярова, М. В. Приходько, О. Г. Стрельченко та ін.

Їхні наукові напрацювання розширили уявлення про це суспільно небезпечне діяння і сприяли глибшому його осмисленню в правовій площині.

Разом з тим останні зміни в українському законодавстві дають підстави для критичного погляду на них та створюють підґрунтя для окремого дослідження питання причинно-наслідкового зв'язку термінології та правозастосування.

Метою статті є вдосконалення визначення поняття «булінг» на основі аналізу наукових праць та сучасного національного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Прояви булінгу в освітньому процесі вже давно є предметом дослідження та обговорення в українському суспільстві. Питаннями протидії та запобігання йому займаються різні фахівці: психологи, соціологи, педагоги, юристи, які тлумачать булінг як залякування, жорстоке поводження, фізичний та/або психологічний терор стосовно дитини його однолітками або щодо учасників освітнього процесу.

Булінг виявляється в агресивній поведінці однієї людини або групи людей щодо іншої особи – дитини або дорослого. Це супроводжується постійним психологічним і фізичним пресингом. Людину систематично draжнять, з неї насміхаються, псують її речі,

розповсюджують про неї плітки, оприлюднюють особисту інформацію та фотографії у соціальних мережах, бойкотують, залякують та навіть б'ють [5].

Першим, хто ввів у науковий обіг поняття «булінг» та досліджував це соціальне явище, був норвезький психолог Д. Ольвеус. Саме завдяки йому проблема булінгу стала предметом вивчення багатьох вчених у всьому світі, що в подальшому стало відчутним повштовхом для пошуків шляхів подолання та запобігання такому явищу. Д. Ольвеус свого часу розкрив сутність терміна «bullying», вказавши, що це «навмисна, систематично повторювальна, агресивна поведінка, що ґрунтується на нерівності соціальної влади або фізичної сили» [6, с. 1172]. Таким чином, вчений визначає чотири важливі складові (ознаки), які притаманні цьому явищу в освітньому середовищі: агресивна поведінка; повторювальність діяння; нерівність сили; навмисність [7, с. 41–42].

У монографічному дослідженні І. Г. Лубенець зазначає: «першим офіційним визначенням булінгу, яким стали послуговуватися у судовій практиці у Великій Британії, стало визначення Т. Р. Хелда: «Булінг – це тривале фізичне або психологічне насильство, яке чинить одна особа або група осіб стосовно особи, яка нездатна захистити себе в даній ситуації, з усвідомленим бажанням завдати болю, залякати або спричинити стрес іншій особі». Національна асоціація шкільних працівників США дає таке визначення: «Булінг – це динамічні і повторювальні моделі вербальної або невербальної поведінки, що здійснюється одним учнем або групою учнів стосовно іншого учня, спрямовані на навмисне завдання шкоди, при наявності реальної різниці в силі» [8, с. 65–66].

Дослідники булінгу в нашій країні термін «булінг» у багатьох наукових працях ототожнюють із «цькуванням».

Так, О. М. Іваній розглядає булінг як цькування, залякування, переслідування одного із членів колективу з боку інших представників колективу [9, с. 108].

М. В. Приходько та О. В. Луців у своїх дисертаційних дослідженнях акцентують увагу на те, що некоректно звужувати булінг лише сферою освітнього процесу [10, с. 24]. Він не має просторових рамок та може вчинятися будь-де [11, с. 151]. Із цим можна погодитися.

Отже, українські та зарубіжні науковці розглядають булінг як агресивну поведінку однієї особи стосовно іншої, як систематичне психологічне та фізичне насильство.

Як вже історично склалося, прийнято вважати, що булінг поширений саме у шкільних дитячих колективах. Але, навчаючись в університеті, також мож-

на зіткнутися із цькуванням з боку одногрупників або інших учасників освітнього процесу. У ситуації булінгу завжди присутні три сторони – той, кого переслідують, той, хто переслідує, і спостерігач. При цьому цькування негативно впливає на кожного з учасників і, як наслідок, відбуваються суттєві зміни в їхньому емоційному та психічному здоров'ї. На жаль, жертви булінгу не часто звертаються до психологів, намагаючись самотійно впоратися з тими проблемами, які виникли у них через цькування, що зазвичай призводить до ще гірших наслідків [12].

На закладах вищої освіти лежить високий обов'язок бути осередками формування нації, а отже, бути взірцем моральності, відкритості, в комунікації, академічної доброчесності та професійної етики. Проте на практиці іноді виникають серйозні виклики, які ставлять під сумнів гуманістичні цінності освіти. Одним з таких викликів є булінг, вияви якого трапляються в університетському середовищі, причому не лише в системі комунікації студент – студент, але і, як це не прикро, викладач – студент. Вважається, що це негативне явище у студентських колективах, порівняно із шкільними, має більш прихований та жорстокий характер, змінюються і його форми. Так, останнім часом набуває відчутного поширення кібербулінг. Чинниками, що сприяють виявам булінгу серед студентів вищого освітнього закладу, вбачаються, насамперед, такі: відсутність належної уваги викладачів, зокрема, до психологічної атмосфери в групі, на курсі; напружені стосунки або періодичні конфлікти між викладачами і студентами; маніпуляції або з боку студентів, або педагогічних та науково-педагогічних працівників, що можуть переходити в образливу форму цькування та приниження.

Відповідно до ст. 173-4 КУпАП: «Булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [13]. Отже, можна зробити висновок, що: 1) суб'єктом правопорушення можуть виступати лише учасники освітнього процесу; 2) чітко виділено лише чотири види насильства: психологічне, фізичне, економічне, сексуальне; 3) одним із засобів вказані електронні комунікації; 4) потерпілим виступає: малолітня або неповнолітня особа, інша особа, в тому числі й повнолітня.

КУпАП регулює адміністративну відповідальність учасників булінгу у вигляді штрафів та виправних робіт. Адміністративна відповідальність за бу-

лінг (цькування) в Україні настає у разі, якщо у діяннях учасників освітнього процесу не вбачаються ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України.

Парадокс полягає у тому, що поняття «булінг», яке закріплено в КУпАП, є таким, що не охоплює безпосередньо студентів з 18–23 років і старше. Ця вікова категорія здобувачів освіти з невідомих причин залишилась поза увагою законодавця і не була включена у визначення, внаслідок чого повнолітні студенти не підпадають під дію цього Кодексу. Тож використати нормативний документ, який визначає дії закладу освіти у разі булінгу, неможливо. Але ж учасниками освітнього процесу у ЗВО є й особи, які досягли повноліття і також можуть бути як булерами, так і потерпілими від булінгу. Отже, у зв'язку з наявною прогалиною в законодавстві притягти до адміністративної відповідальності повнолітніх студентів, курсантів, аспірантів тощо не вбачається можливим.

У ч. 1 ст. 173-4 КУпАП чітко визначений такий суб'єкт правопорушення: учасники освітнього процесу. Ця норма носить бланкетний характер, адже визначення поняття «учасники освітнього процесу», їх перелік міститься у ч. 1 ст. 52 Закону України «Про освіту», де вказано, що до них належать: здобувачі освіти; педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники; батьки здобувачів освіти; фізичні особи, які провадять освітню діяльність; інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти.

Відповідно до п. 8 ч. 1 вищевказаного Закону, здобувачами освіти є: вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти [3].

Особливої уваги, на нашу думку, потребують студентські військові колективи. Хоча курсанти й мають особливий статус, але на них поширюються не тільки норми соціального та військового права, а й норми Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту». Систематичне цькування, психологічний тиск, створення ворожої атмосфери дійсно існують у військових колективах, але така поведінка може мати латентний характер. Це, насамперед, пов'язано з ізоляваністю таких колективів, що може сприяти приховуванню фактів булінгу серед курсантів та офіцерів. Тому на практиці довести такі дії з боку зазначених суб'єктів вкрай складно [15].

Варто зазначити, що суб'єкти реагування на випадки булінгу у закладах освіти діють у межах повноважень, передбачених законодавством та наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 р. № 1646 «Деякі питання реагування на ви-

падки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти». Правовий механізм такого реагування визначено «Порядком реагування на випадки булінгу (цькування)» (далі – Порядок), який поширюється на заклади освіти всіх типів і форм власності, крім тих, які забезпечують здобуття освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти [15]. У цьому документі йдеться про ознаки булінгу (цькування), які виявляються як систематичне вчинення учасниками освітнього процесу діянь стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, в тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій. Таким чином, механізм реагування на випадки булінгу в закладах освіти, який визначено «Порядком», стосується лише неповнолітніх осіб, а конфліктні взаємовідносини з ознаками цькування між повнолітніми здобувачами освіти, педагогічними, науково-педагогічними працівниками чи іншими повнолітніми особами – учасниками освітнього процесу – не підпадають під регулювання антибулінгового законодавства, і відповідальність згідно зі статтею 173-4 КУпАП у такому випадку не настає [16]. Така прогалина в законодавчій нормі, на відміну від її частини щодо неповнолітніх учасників освітнього процесу, ускладнює можливість використання чинної нормативно-правової бази як інструменту захисту від булінгу в освітньому середовищі ЗВО, притягнення повнолітніх здобувачів вищої освіти до відповідальності в разі вчиненого цькування [17].

Окрім цього, як вже зазначалося вище, внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми» було вилучено із ст. 1 Закону України «Про освіту» поняття «булінг», де надавалося визначення цього терміна, а також воно зникло із статей 26, 30, 53, 54, 55 вказаного закону і було замінено на словосполучення «насильство або жорстоке поводження з дітьми». На нашу думку, це не є цілком логічним та виявляє непослідовність законодавця. Пояснення полягає в тому, що, по-перше, вказане явище, як правило, переважно виникає в освітньому середовищі; по-друге, в окремих статтях Закону України «Про освіту» міститься це слово. Наприклад: ч. 1 ст. 65 вказує на сприяння державних органів розробленню плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти; у ч. 4 ст. 73 йдеться, що освітній омбудсмен відповідно до покладених на нього завдань має право аналізувати дотримання законодавства стосовно учасників освітнього процесу, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування); у ч. 2 ст. 76 наголошується,

що соціально-педагогічний патронаж у системі освіти сприяє взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства у вихованні здобувачів освіти, їх адаптації до умов соціального середовища, забезпечує профілактику та запобігання булінгу (цькуванню), надання консультативної допомоги батькам, психологічного супроводу здобувачів освіти, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування). По-третє, законодавець, змінивши слово булінг на словосполучення «наси́льство або жорсто́ке поведіння з дітьми», звужує використання норм Закону України «Про вищу освіту» щодо повнолітніх учасників освітнього процесу.

Зауважимо, що психологи, соціологи, політологи, педагоги використовують у своїх дослідженнях такі слова іншомовного походження, як «булінг», «сталкінг», «мобінг», «босінг», «хейзінг», «харасмент» та ін., які є суміжними поняттями. Незважаючи на таке термінологічне різноманіття, сьогодні в Україні законодавче закріплення мають лише поняття «булінг» і «мобінг». Під «мобінгом» необхідно розуміти систематичні (повторювані) тривалі умисні дії або бездіяльність роботодавця, окремих працівників або групи трудового колективу, які спрямовані на приниження честі і гідності особи – члена колективу, завдання шкоди (дискредитації) його ділової репутації, що проявляється у психологічному та економічному тиску.

І. Г. Бухтіярова, М. В. Приходько, О. Г. Стрельченко, аналізуючи в колективному дослідженні вищезазначені дефініції, роблять висновок, що «мобінгу» як і «булінгу» притаманна певна структура, форми та ознаки. Головною відмінністю цих двох понять є сфера дії протиправного діяння: для мобінгу – осередком є трудовий колектив, для булінгу – освітнє середовище [7, с. 56]. На нашу думку основною відмінністю мобінгу від булінгу є не тільки де вчиняються такі дії, а й ким. Суб'єкти мобін-

гу належать до певного трудового колективу, а суб'єктами булінгу можуть бути тільки учасники освітнього процесу.

Булінг як явище має свої відмінні ознаки, які виокремлюють його з-поміж інших подібних, але не тотожних правопорушень (мобінг, сталкінг тощо), тож, вбачається, що правильне визначення поняття «булінг» та його закріплення не тільки в КУпАП, а й в освітньому законодавстві дозволить так само правильно застосовувати його в судовій практиці.

Висновки. Отже, підсумовуючи, зазначимо, що на підставі висвітленого вище та з метою усунення правової невизначеності, що існує в законодавстві через його недосконалість та неузгодженість, ч. 1 ст. 173-4 КУпАП викласти в такій редакції: «булінг (цькування) – це діяння (дія або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи (учнів, (вихованців)) або повнолітньої (здобувача вищої освіти) та (або) такими особами стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого».

Вважаємо, включення до поняття «булінг», яке міститься у КУпАП, таких суб'єктів, як повнолітні здобувачі освіти, є вкрай важливим, оскільки на практиці, нарешті, буде остаточно вирішена проблема з механізмом притягнення їх до адміністративної відповідальності.

Крім цього, пропонуємо внести зміни й до Закону України «Про освіту», використовуючи сформульоване вище поняття булінгу. На нашу думку, важливо, щоб визначення терміна «булінг» містилося не в підзаконному акті МОН, а в освітньому спеціальному законі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) в Україні: Закон України від 18.12.2018 р. № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2657-19> (дата звернення 7.08.2025 р.)
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поведіння з дітьми: Закон України від 06.06.2024 р. № 3792-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3792-20> (дата звернення 7.08.2025 р.)
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 7.08.2025 р.)
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26. 04. 2001 р. № 2402-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 30. Ст. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 7.08.2025 р.)
5. Ільницька І. Булінг. Охорона праці: науково-виробничий журнал. URL: <https://ohoronapraci.kiev.ua/article/news/buling>
6. Olweus D. Annotation: Bullying at School: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention Program. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 1994. Vol. 35, № 7. P. 1171–1190. URL: <https://acamh.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x>

7. Бухтіярова І. Г., Приходько М. В., Стрельченко О. Г. Адміністративна відповідальність за булінг: теоретико-правове дослідження: монографія. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2023. 214 с.
8. Лубенець І. Г. Насильство (булінг) у шкільному середовищі: кримінологічна характеристика та заходи запобігання : монографія. Київ : ДНДІ МВС України ; Харків : Мачулін, 2018. 278 с.
9. Іваній О. М. Соціальна та кримінально-правова характеристика булінгу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки»*. 2018. Вип. 3. Т. 2. С. 107–110.
10. Приходько М. В. Адміністративна відповідальність за булінг (цькування) в Україні : дис. ... д-ра філос. : 081. Київ, 2022. 231 с.
11. Луців О. В. Адміністративно-правова протидія булінгу в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2023. 213 с.
12. Сердюк Л. Що таке булінг та його вплив на дітей та дорослих. URL: <https://www.newleaf.com.ua/shho-take-buling-ta-jogo-vpliv-na-ditej-ta-doroslih/>
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення : прийнятий 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 07.08.2025 р.)
14. Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти: наказ МОН України від 28.12. 2019 р. № 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text> (дата звернення 07.08.2025 р.)
15. Іващенко С. М., Гараз А. І. Мобінг і босінг у військовому колективі: причини існування та шляхи подолання. *Правовий часопис Донбасу*. № 1(90), 2025. С. 122 – 126.
16. Булінг в студентському середовищі: на що важливо звернути увагу? Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/buling-v-studentskomu-seredovyshhi-na-shho-vazhlyvo-zvernuty-uvagu>
17. Зеленська М. В., Васильєва М. Д. Проблема запобігання та протидії булінгу в освітньому середовищі закладу вищої освіти (за результатами моніторингового дослідження). *Педагогічна академія: наукові записки*. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5759124c-7759-45b4-8bec-827f1e08ff68/content>

REFERENCES

1. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Counteracting Bullying (Harassment) in Ukraine: Law of Ukraine of December 18, 2018 No. 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2657-19> (accessed August 7, 2025) [in Ukrainian].
2. On Amendments to Certain Laws of Ukraine on the Prevention of Violence and the Elimination of Cruel Treatment of Children: Law of Ukraine of June 6, 2024 No. 3792-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3792-20> (accessed August 7, 2025) [in Ukrainian].
3. On Education: Law of Ukraine of September 5, 2017 No. 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (accessed August 7, 2025) [in Ukrainian].
4. On the Protection of Childhood: Law of Ukraine of April 26, 2001 No. 2402-III. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2001. No. 30. Art. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (accessed August 7, 2025) [in Ukrainian].
5. Ilnytska I. Bullying. Occupational Safety: Scientific and Production Journal. URL: <https://ohoronapraci.kiev.ua/article/news/buling> [in Ukrainian].
6. Olweus D. Annotation: Bullying at School: Basic Facts and Effects of a School-Based Intervention Program. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 1994. Vol. 35, No. 7. P. 1171–1190. URL: <https://acamh.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1469-7610.1994.tb01229.x>.
7. Bukhtiarova I. H., Prykhodko M. V., Strelchenko O. H. Administrative Liability for Bullying: Theoretical and Legal Research: monograph. Kyiv: National Academy of Internal Affairs, 2023. 214 p. [in Ukrainian].
8. Lubenets I. H. Violence (Bullying) in the School Environment: Criminological Characteristics and Prevention Measures: monograph. Kyiv: State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine; Kharkiv: Machulin, 2018. 278 p. [in Ukrainian].
9. Ivaniy O. M. Social and Criminal-Legal Characteristics of Bullying. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Legal Sciences*. 2018. Issue 3, Vol. 2. P. 107–110. [in Ukrainian].
10. Prykhodko M. V. Administrative Liability for Bullying (Harassment) in Ukraine: Doctor of Philosophy dissertation, specialty 081. Kyiv, 2022. 231 p. [in Ukrainian].

11. Lutsiv O. V. Administrative and Legal Counteraction to Bullying in Ukraine: Candidate of Juridical Sciences dissertation, specialty 12.00.07. Zaporizhzhia, 2023. 213 p. [in Ukrainian].
12. Serdiuk L. What is Bullying and Its Impact on Children and Adults. URL: <https://www.newleaf.com.ua/shho-take-bullying-ta-jogo-vpliv-na-ditej-ta-doroslih/> [in Ukrainian].
13. Code of Ukraine on Administrative Offenses: adopted on December 7, 1984 No. 8073-X. *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR*. 1984. Add. to No. 51. Art. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (accessed August 7, 2025) [in Ukrainian].
14. Certain Issues of Responding to Bullying (Harassment) Cases and Applying Educational Influence Measures in Educational Institutions: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of December 28, 2019 No. 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text> (accessed August 7, 2025) [in Ukrainian].
15. Ivashchenko S. M., Haraz A. I. Mobbing and Bossing in a Military Collective: Causes and Ways to Overcome Them. *Legal Journal of Donbas*. No. 1(90), 2025. P. 122–126. [in Ukrainian].
16. Bullying in the Student Environment: What Should Be Paid Attention To? Higher School of Advocacy of the NAAU. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/bulging-v-studentskomu-seredovysshi-na-shho-vazhlyvo-zvernuty-uvagu> [in Ukrainian].
17. Zelenska M. V., Vasylieva M. D. The Problem of Prevention and Counteraction to Bullying in the Educational Environment of a Higher Education Institution (Based on Monitoring Research Results). *Pedagogical Academy: Scientific Notes*. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5759124c-7759-45b4-8bec-827f1e08ff68/content> [in Ukrainian].

KRASIUK TETIANA

PhD in Law, Associate Professor, Yaroslav Mudryi National Law University

THE CONCEPT OF “BULLISHING” IN UKRAINIAN LEGISLATION: PROBLEMS OF DEFINITION AND LAW ENFORCEMENT

Problem setting. On June 6, 2024, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Laws of Ukraine on the Prevention of Violence and the Elimination of Cruelty to Children” № 3793-IX. The consequence of this regulatory legal act was the removal of the concept of “bullying” from Article 1 of the Law of Ukraine “On Education”. Instead, the term “bullying” was included in the Law of Ukraine “On the Protection of Childhood”.

So, now the definition of the concept of “bullying” at the legal level is contained in the Code of Ukraine on Administrative Offenses and in the Law of Ukraine “On the Protection of Childhood”. It should be noted that in international legal documents and in national legislation, a child is considered a person under the age of eighteen.

This means that, given the age of the students, which may go beyond the concept of “minor” or “child”, that is, over 18 years old, the definition of the concept of “bullying”, which is enshrined in the legislation, is obviously imperfect, since its subject composition does not include adults studying in educational institutions.

Such imperfection has negative legal consequences, since in the event of establishing the fact of bullying with the participation of an adult person - a member of the staff of an educational institution, it makes it impossible to bring him to administrative responsibility. That is why the definition of this term needs to be improved and included in Article 1 of the Law of Ukraine “On Education”.

Analysis of recent researches and publications Bullying as a social phenomenon is thoroughly covered in the works of such foreign and Ukrainian scientists as H. Leimann, D. Olweus, E. Roland, A. Barlit, A. Kvasha, K. Ye. Nazarchuk, M. V. Zelenska, M. D. Vasilyeva, etc. In recent years, legal experts have been engaged in the issues of combating and preventing bullying, in particular, O. Ivani, I. Lubenetsi, O. V. Lutsiv, I. G. Bukhtiyarova, M. V. Prykhodko, O. G. Strelchenko, etc.

Their scientific achievements have expanded the understanding of this socially dangerous act and contributed to its deeper understanding in the legal sphere.

At the same time, recent changes in Ukrainian legislation give grounds for a critical view of them and create the basis for a separate study of the issue of the causal relationship between terminology and law enforcement.

The purpose of this article is improving the definition of the concept of «bullying» based on the analysis of scientific works and modern national legislation.

Article's main body. Bullying is manifested in the aggressive behavior of one person or a group of people towards another person – a child or an adult. This is accompanied by constant psychological and physical pressure. A person is systematically teased, made fun of, spoiled, gossiped about, published personal information and photos on social networks, boycotted, intimidated and even beaten.

As has historically been the case, it is generally accepted that bullying is widespread in school children's groups. But, studying at a university, you can also encounter bullying from classmates or other participants in the educational process.

The Code of Administrative Offenses regulates the administrative liability of participants in bullying in the form of fines and corrective labor. Administrative liability for bullying (bullying) in Ukraine occurs if the actions of participants in the educational process do not show signs of a crime, the liability for which is provided for by the Criminal Code of Ukraine.

The paradox is that the concept of "bullying", which is enshrined in the Code of Administrative Offenses, is such that it does not directly cover students aged 18 to 23 and older. For unknown reasons, this age category of education seekers was overlooked by the legislator and was not included in the definition, as a result of which adult students do not fall under the scope of this Code. Therefore, it is impossible to use a regulatory document that determines the actions of an educational institution in the event of bullying. However, participants in the educational process in higher education institutions also include persons who have reached the age of majority and can also be both bullies and victims of bullying. Therefore, due to the existing gap in the legislation, it is not considered possible to bring adult students, cadets, postgraduates, etc. to administrative responsibility.

Conclusions and prospects for the development. Based on the above and in order to eliminate the legal uncertainty that exists in the legislation due to its imperfection and inconsistency, Part 1 of Article 173-4 of the Code of Administrative Offenses shall be worded as follows: "bullying is an act (action or inaction) of participants in the educational process, which consists in psychological, physical, economic, sexual violence, including with the use of electronic communications, committed against a minor or underage person (students, (pupils)) or an adult (a higher education graduate) and (or) by such persons against other participants in the educational process, as a result of which harm could have been or has been caused to the mental or physical health of the victim."

We believe that the inclusion of subjects such as adult students in the concept of "bullying" contained in the Code of Administrative Offenses is extremely important, since in practice, the problem of the mechanism for bringing them to administrative responsibility will finally be resolved. In addition, we propose to amend the Law of Ukraine "On Education" using the concept of bullying formulated above. In our opinion, it is important that the definition of the term "bullying" is not contained in a by-law of the Ministry of Education and Science, but in a special educational law.

Keywords: bullying, mobbing, higher education institutions, prevention and counteraction to bullying, pedagogical workers, scientific and pedagogical workers, labor collective, participants in the educational process, legal liability.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Красюк Т. В. Поняття «булінг» в українському законодавстві: проблеми визначення та правозастосування. *Право та інновації*. 2025. № 3 (51). С. 50–57.